

IDENTIFICAREA ȘI DISEMINAREA BUNELOR PRACTICI ÎN SALVGARDAREA ȘI VALORIFICAREA PATRIMONIULUI CULTURAL NAȚIONAL DE CĂTRE AUTORITĂȚILE PUBLICE LOCALE

<https://doi.org/10.52673/18570461.21.1-60.10>

CZU: [008+352](478)

Doctorand **Vasile COMENDANT**

E-mail: comendv@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0686-5171>

Academia de Administrare Publică

Doctor în sociologie, conferențiar universitar **Tatiana COMENDANT**

E-mail: tatianacomend@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2596-4714>

Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

IDENTIFICATION AND DISSEMINATION OF GOOD PRACTICES IN THE SAFEGUARDING AND VALORIZATION OF THE NATIONAL CULTURAL HERITAGE BY LOCAL PUBLIC AUTHORITIES

Summary. This study provides a complex analysis concerning the identification of good practices in the safeguarding and valorization of the national cultural heritage by the local public authorities. The sociological survey was conducted between August and September 2020, on a representative sample of 607 people from 12 localities of the Republic of Moldova. The analysis of the processed data shows that the local public authorities have insufficient budgets to conserve, maintain or promote the cultural heritage objects and that there is a major shortage of specialists in this field. As a result, according to the respondents' opinion, the level of safeguarding and valorization by the local public administration authorities of cultural objects of historical or architectural value is 18.78%. The significance of the objects of the national cultural heritage in the respective localities, the historical value and the extent to which they are known by the citizens were investigated. The role of cultural heritage in the education of citizens was highlighted by systematizing the knowledge about the national and universal cultural heritage.

Keywords: national cultural heritage, local public authorities, safeguarding, valorization, sociological survey, education, knowledge, Republic of Moldova.

Rezumat. Prezentul studiu oferă o analiză complexă privind identificarea bunelor practici în salvagardarea și valorificarea patrimoniului cultural național de către autoritățile publice locale. Sondajul sociologic a fost realizat în perioada august–septembrie 2020, pe un eșantion reprezentativ de 607 persoane din 12 localități ale Republicii Moldova. Analiza datelor procesate arată că autoritățile publice locale dispun de bugete insuficiente pentru a conserva, întreține sau promova obiectele de patrimoniu cultural și că există un deficit major de specialiști în acest domeniu. Drept urmare, în opinia respondenților, nivelul de salvagardare și valorificare de către autoritățile administrației publice locale a obiectelor culturale cu valoare istorică sau arhitecturală este de 18,78 %. S-a cercetat semnificația obiectelor de patrimoniu cultural național din localitățile respective, valoarea istorică și măsura în care acestea sunt cunoscute de către cetățeni. S-a pus în valoare rolul patrimoniului cultural în educația cetățenilor prin sistematizarea cunoștințelor despre patrimoniul cultural național și universal.

Cuvinte-cheie: patrimoniu cultural național, autorități publice locale, salvagardare, valorificare, sondaj sociologic, educație, cunoștințe, Republica Moldova.

INTRODUCERE

Patrimoniul cultural reprezintă unul dintre componentele principale care definește identitatea națională a oricărui popor. Originalitatea patrimoniului cultural evidențiază particularitățile specifice ale națiunii. Caracteristicile istorice și artistice ale patrimoniului cultural atribuie valoare definitivă acestuia.

„Ca parte constituantă a afirmării și îmbogățirii identităților culturale, precum și ca moștenire ce aparține întregii umanități, patrimoniul cultural conferă fiecărui loc caracteristici specifice și este depozitarul experienței umane” [1, p. 14].

Pornind de la ideea că patrimoniul cultural reprezintă un factor-cheie în dezvoltarea societății moldo-

venești, pentru a determina rolul autorităților publice în realizarea politicilor de protejare și valorificare a patrimoniului cultural național, sub egida Academiei de Administrare Publică, în cadrul elaborării tezei de doctor în științe administrative, a fost inițiat și realizat sondajul sociologic *Aportul administrației publice locale la protejarea și valorificarea patrimoniului cultural național*. Cercetarea s-a desfășurat în perioada august – septembrie 2020, în baza unei anchete sociologice, având în calitate de instrument de investigare chestionarul, iar datele fiind colectate direct din primele surse.

Chestionarul a fost aplicat pe un eșantion reprezentativ de 607 persoane din Republica Moldova, funcționari ai administrației publice locale (APL), angajați ai instituțiilor de stat, exponenți ai sectorului privat și ai organizațiilor neguvernamentale (ONG). Investigația reflectă într-un mod relevant tabloul motivațional al cetățenilor și gradul de implicare al acestora în protejarea obiectelor de patrimoniu cultural. Pentru realizarea sondajului au fost selectate 12 localități în care se găsesc construcții cu statut de monument de patrimoniu cultural național, trecute în Registrul monumentelor istorice din Republica Moldova ocrotite de stat: satul Ocnița, raionul Ocnița; satul Mândâc, raionul Drochia; orașul Soroca; satul Zberoaia, raionul Nisporeni; satul Dolna, raionul Strășeni; orașul Hâncești; satele Donici, Ivancea, Trebujeni, raionul Orhei; satul Badicul Moldovenesc, raionul Cahul; satul Zaim, raionul Căușeni; orașul Căușeni.

ABORDĂRI CONCEPTUALE ALE PATRIMONIULUI CULTURAL

Teoriile contemporane califică patrimoniul cultural național drept o parte a patrimoniului universal. De-a lungul istoriei, noțiunea de patrimoniu cultural a beneficiat de mai multe definiții și interpretări. Centrul Internațional pentru Studii Prezervării și Restaurării Proprietății Culturale (ICCROM) oferă cel puțin 60 de definiții ale patrimoniului cultural, respectiv ale proprietății culturale, prima dintre ele datând din anul 6 d. Hr. [2, p. 5].

Astfel, *Micul dicționar academic al limbii române* tâlmăcește cuvântul „patrimoniu” (din latină *patrimonium*, din franceză *patrimoine*) drept o totalitate a bunurilor materiale care aparțin întregului popor (fiind transmise de la strămoși) și sunt administrate de către organele statului; bun public; *moștenire culturală*. Prin extensiune: bunuri spirituale, culturale etc. care aparțin întregii omeniri [3].

În aceeași ordine de idei, Elena Ploșniță, în lucrarea *Patrimoniu și patrimonologie în sistemul educa-*

țional al Republicii Moldova: actualitate și necesitate, afirmă că „termenul de patrimoniu în sens de «bun cultural» începe să fie utilizat abia de la sfârșitul secolului al XVII-lea. A cunoscut o expansiune în utilizare după 1930. În lumea anglo-saxonă, o perioadă îndelungată a fost folosit termenul «propert», iar din 1950 este utilizat «heritage»” [4, p. 9].

Cercetătorul român Ioan Opriș menționează în lucrarea *Transmuzeographia* că „patrimoniul cultural național reprezintă totalitatea bunurilor culturale mobile și imobile care prezintă o valoare deosebită – determinată ca atare – și sunt reprezentative pentru istoria unui popor, având virtutea să o desemneze pe aceasta. ...Patrimoniul cultural are un caracter deschis, el se dezvoltă în permanență, adăugându-i-se noi descoperiri în plan arheologic, istoric, etnografic, artistic, științific, ca și creațiile artistice, științifice și tehnice contemporane” [5, p. 22].

Administrarea eficientă a patrimoniului cultural național constituie o condiție imperativă pentru îmbunătățirea practicilor de cercetare în acest domeniu. Pe parcurs, s-a format o viziune integrată a oamenilor de știință cu privire la patrimoniul cultural. Cercetătorii au promovat ideea că protejarea patrimoniului cultural trebuie să devină o normă pentru autoritățile administrației publice, atât din perspectiva activităților pe care le desfășoară, cât și din punct de vedere al moralității civice.

APORTUL AUTORITĂȚILOR PUBLICE LOCALE LA PROTEJAREA ȘI VALORIFICAREA PATRIMONIULUI CULTURAL NAȚIONAL

În urma analizei opiniilor respondenților privind nivelul de protejare de către autoritățile administrației publice locale a obiectelor culturale care reprezintă valoare istorică sau arhitecturală din localitatea și/sau raionul în care locuiesc, s-a constatat că **61,4 %** consideră că obiectele pe patrimoniu cultural sunt protejate *satisfăcător*, **18,8 %** – *la nivel înalt*, **15,2 %** – *nesatisfăcător*, iar **4,6 %** au răspuns că *nu pot da o apreciere* (diagrama 1).

Principala cauză care împiedică autoritățile publice să întreprindă măsurile necesare de revitalizare și valorificare a obiectelor de patrimoniu cultural din localitatea respondenților se dovedește a fi „lipsa surselor financiare alocate în bugetul local” – **76,8 %** din respondenți; **34,3%** au evidențiat „lipsa parteneriatelor (proiectelor) de dezvoltare a infrastructurii culturale a localității”; **31,6 %** invocă „lipsa specialiștilor în domeniul conservării și valorificării patrimoniului cultural” și doar **10,0 %** – „dezinteresul autorităților

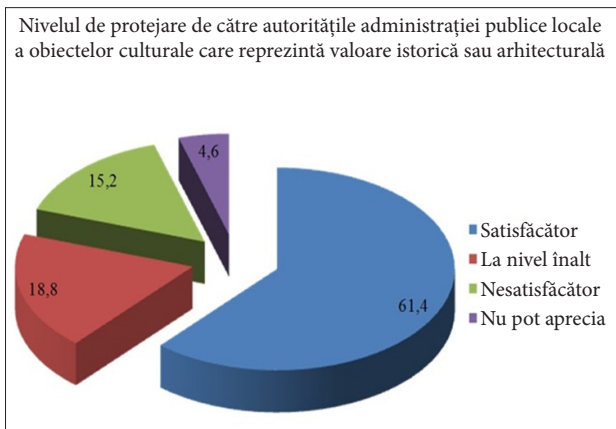

Diagrama 1.

Sursa: Elaborată de autori în baza sondajului sociologic.

publice locale” (diagrama 2). Astfel, constatăm că autoritățile publice sunt interesate să revitalizeze și valorifice obiectele de patrimoniu cultural național, însă lipsa resurselor financiare în bugetele primăriilor ar fi principala cauză care îi împiedică să realizeze acest deziderat.

Totodată, subiecții au fost solicitați să răspundă la întrebarea, cât de frecvent se implică cetățenii în protejarea și promovarea obiectelor de patrimoniu cultural din localitatea pe care o reprezintă (diagrama 3). Se constată că cei mai mulți dintre cetățeni – 63,9 %, se implică doar ocazional, 13,0 % nu se implică, 11,5 % nu manifestă niciun interes de a se implica în protejarea obiectelor de patrimoniu cultural și doar un număr mic, de 10,5 %, au afirmat că se implică permanent în acest proces.

În continuare, respondenții au fost solicitați să se pronunțe asupra motivelor neimplicării sau implicării insuficiente a cetățenilor în protejarea și valorificarea obiectelor de patrimoniu cultural național, cu posibilitatea oferirii unui răspuns multiplu (diagrama 4).

Diagrama 3.

Sursa: Elaborată de autori în baza sondajului sociologic.

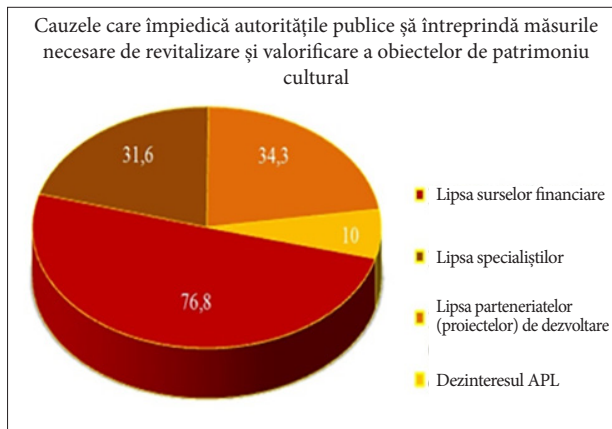

Diagrama 2.

Sursa: Elaborată de autori în baza sondajului sociologic.

Motivul principal indicat de respondenți a fost „lipsa cunoștințelor necesare despre semnificația obiectelor de patrimoniu cultural național”, acest răspuns fiind dat de 47,4 % din respondenți. Procentajul respectiv relevă faptul că cetățenii, fără o educație adecvată în spiritul cunoașterii valorii istorice și spirituale a obiectelor de patrimoniu cultural, le abordează cu indiferență, ca pe niște simple pietre, ruine sau construcții vechi ce nu le trezesc sentimente de patriotism, de afecțiune și de mândrie națională. La aceeași întrebare 39,0 % au considerat că oamenii nu se implică sau se implică insuficient în protejarea obiectelor de patrimoniu cultural, întrucât „nu sunt motivați de către autoritățile naționale prin acțiuni concrete și permanente”. 38,7 % au motivat neimplicarea prin faptul că cetățenii „nu sunt educați (în familie, la grădiniță, școală, societate) în spiritul protejării obiectelor care reflectă trecutul istoric al țării și al poporului nostru”. Acest lucru prezumă că atâta timp cât copiilor și tinerilor nu li se va forma mentalitatea respectivă, nu li se va cultiva sentimentul responsabi-

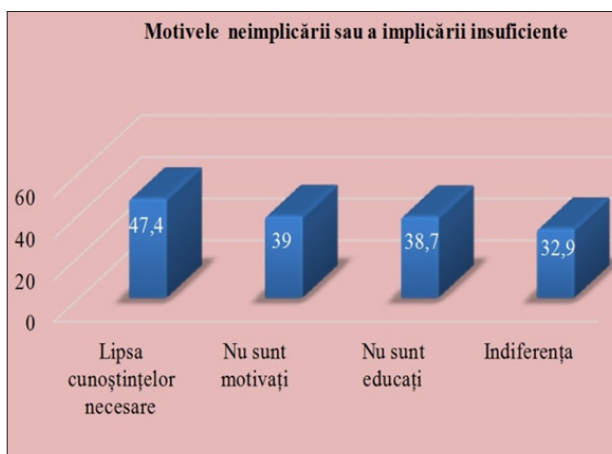

Diagrama 4.

Sursa: Elaborată de autori în baza sondajului sociologic.

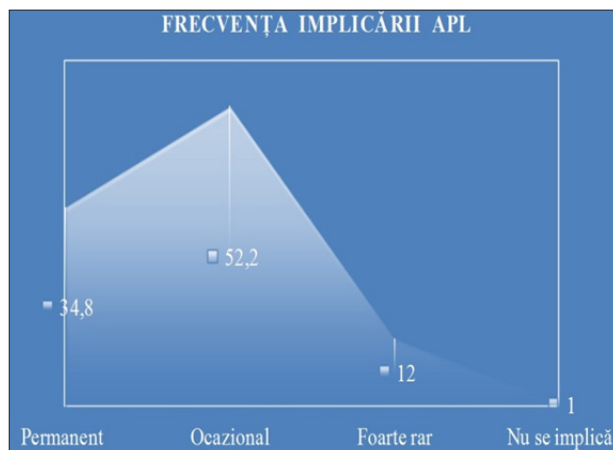

Diagrama 5.

Sursa: Elaborată de autori în baza sondajului sociologic.

lității pentru moștenirea spirituală a înaintașilor, problema protecției patrimoniului cultural va persista, iar numărul monumentelor de patrimoniu cultural va fi în continuă descreștere. Or, o treime din respondenți (32,9 %) sunt de părere că indiferența față de obiectele de patrimoniu cultural o manifestă anume cetățenii din categoria de vârstă 18-30 de ani.

La întrebarea, cât de frecvent autoritățile APL se implică în activitățile de valorificare a patrimoniului cultural (diagrama 5), 34,8 % dintre respondenți au bifat că acestea se implică permanent, 52,2 % – că o fac numai cu prilejul anumitor ocazii, 12 % sunt de părere că autoritățile se implică foarte rar, iar 1,0 % dintre cei intervievați au răspuns „deloc”.

Faptul că mai mult de jumătate din reprezentanții administrației publice locale se implică totuși cu prilejul unor evenimente în activitățile de valorificare a obiectelor de patrimoniu cultural dovedește că această categorie de funcționari nu ignoră problema și fenomenul ca atare.

Un alt aspect elucidat în cercetare a fost dacă autoritățile publice locale dispun de suficiente mijloace

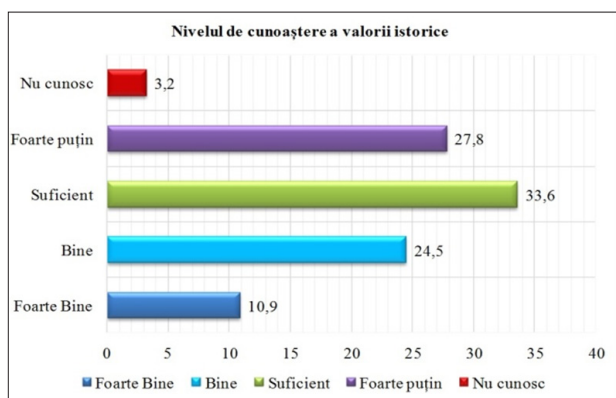

Diagrama 7.

Sursa: Elaborată de autori în baza sondajului sociologic.

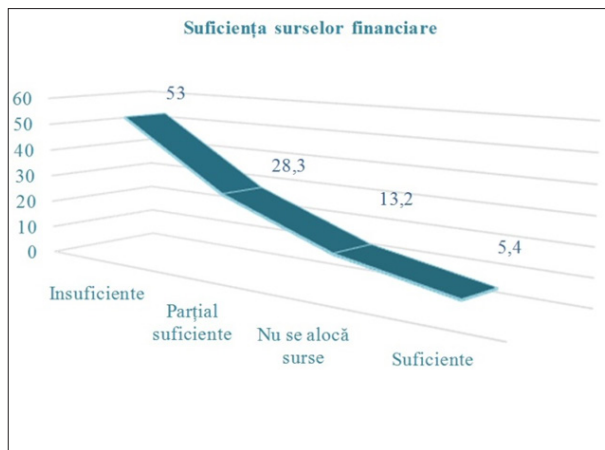

Diagrama 6.

Sursa: Elaborată de autori în baza sondajului sociologic.

financiare care să le acopere necesitățile de întreținere și promovare a obiectelor de patrimoniu cultural (diagrama 6). Rezultatele obținute denotă că autoritățile publice beneficiază de bugete insuficiente pentru a conserva, întreține sau promova obiectele de patrimoniu cultural (opinie enunțată de 53,0 % dintre respondenți). Considerăm că aceasta constituie principala cauză a stării deplorabile în care se află în prezent majoritatea obiectivelor de patrimoniu cultural național. Atâta timp cât guvernul nu va aloca suficiente mijloace financiare pentru întreținerea patrimoniului cultural național, autoritățile publice locale nu vor înregistra progrese și nu vor putea stimula dorința oamenilor de a se implica în protejarea acestuia.

Pentru a elucida aportul instituțiilor de învățământ, cu precădere ale celor preșcolare și școlare, la formarea unei poziții active și responsabile a cetățenilor, respondenților le-au fost adresate următoarele întrebări: să aprecieze dacă „...locuitorii cunosc valoarea istorică a monumentului (monumentelor) de patrimoniu cultural din localitate?”; să opineze „în ce măsură instituțiile de învățământ contribuie la edu-

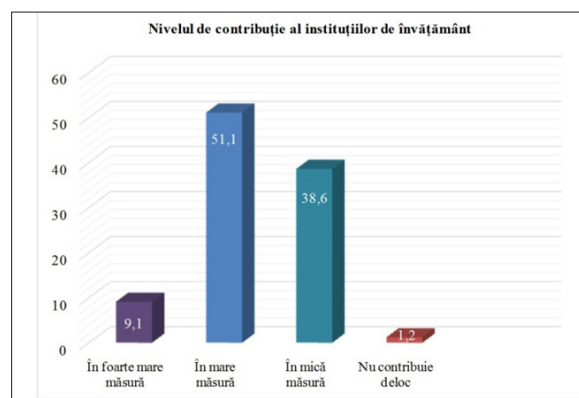

Diagrama 8.

Sursa: Elaborată de autori în baza sondajului sociologic.

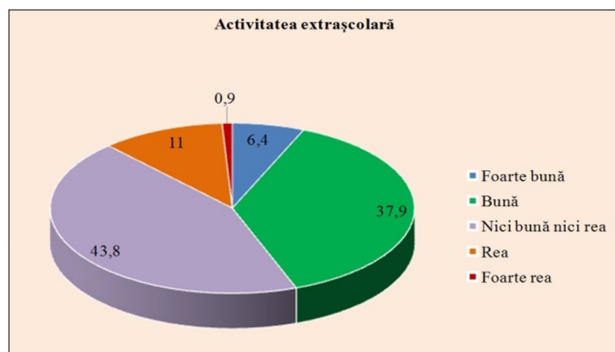

Diagrama 9.

Sursa: Elaborată de autori în baza sondajului sociologic.

careia tinerei generații în spiritul protejării valorilor patrimoniului cultural din localitate?” și să determine pe o scală, de la 1 la 5, cum ar „evalua contribuția activităților extracurriculare din instituțiile de învățământ la sporirea aspectului educațional al tinerei generații în contextul protejării și valorificării obiectelor de patrimoniu cultural?” (diagrama 7).

În urma analizei datelor conchidem că doar **35,4 %** dintre respondenți știu „bine” și „foarte bine” care este valoarea istorică a obiectelor de patrimoniu cultural din localitatea lor.

La întrebarea privind nivelul de contribuție al instituțiilor de învățământ la educarea tinerilor în spiritul protejării patrimoniului cultural, cca **60 %** sunt de părere că instituțiile de învățământ își aduc aportul „în mare” sau „foarte mare măsură” la educarea tinerei generații, aproape toți ceilalți – cca **39,0 %**, opinând că cetățenii nu protejează patrimoniul cultural deoarece „nu sunt educați în spiritul protejării obiectelor care reflectă trecutul istoric al poporului nostru” (diagrama 8).

În același timp, **37,9 %** dintre respondenți au apreciat activitatea extracurriculară a cadrelor didactice la acest capitol ca fiind „bună”, iar **6,4 %** – „foarte bună” (diagrama 9).

Pentru a determina în ce măsură respondenții sunt disponibili să contribuie, prin implicare indirectă, la valorificarea obiectelor de patrimoniu cultural din localitățile sale, le-a fost adresată întrebarea dacă ei ar recomanda altor persoane (îndeosebi cetățenilor străini) să viziteze monumentul istoric din localitatea respectivă.

Majoritatea respondenților, **49,8 %**, au dat un răspuns afirmativ, iar cca **43 %** ar face-o numai după ce monumentele ar fi restaurate și ar fi creată o infrastructură turistică adecvată (diagrama 10). Aceste răspunsuri ne permit să constatăm că în pofida dificultăților de ordin material sau financiar pe care le întâmpină autoritățile publice locale în salvagardarea corespunzătoare a monumentelor de patrimoniu cul-

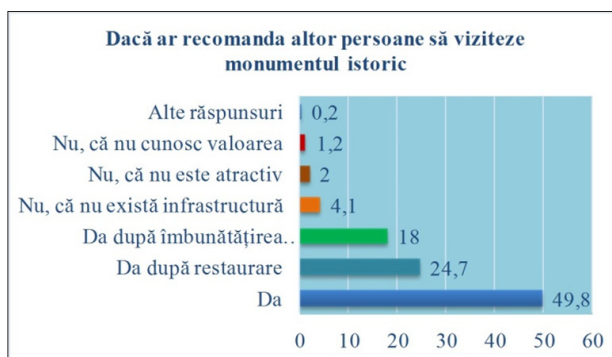

Diagrama 10.

Sursa: Elaborată de autori în baza sondajului sociologic.

tural național, cetățenii sunt mândri de faptul că în localitățile lor de reședință există monumente de patrimoniu cultural și sunt gata să contribuie la promovarea și valorificarea acestora.

CONCLUZII

Patrimoniul cultural este un concept în continuă extindere și dezvoltare, ceea ce face dificilă identificarea elementelor componente ale acestuia. Practic, fiecare modificare a conceptului conduce la reevaluarea activelor care intră sau ar putea să intre în sfera patrimoniului cultural.

În urma investigațiilor întreprinse prin intermediul sondajului sociologic, putem deduce că lipsa mijloacelor financiare alocate în bugetele locale, precum și lipsa specialiștilor în domeniul patrimoniului cultural sunt cauzele principale care împiedică buna gestionare, protejare și valorificare a patrimoniului cultural național de către administrațiile publice locale. S-a constatat că doar **18,78 %** dintre obiectele culturale care reprezintă valoare istorică sau arhitecturală beneficiază de o protecție substanțială.

Rezultatele sondajului sociologic arată că frecvența implicării cetățenilor în protejarea și promovarea obiectelor de patrimoniu cultural din localitate este ocazională, doar la solicitarea autorităților. Acest lucru se explică prin lipsa motivării cetățenilor de către autoritățile publice, cunoștințele insuficiente sau indiferența cetățenilor față de importanța și valoarea istorică a monumentelor de patrimoniu cultural național din localitățile de reședință.

Considerăm că este o necesitate vitală de a le cultiva tinerilor, încă din fragedă copilărie, de către părinți, eminentamente de cadrele didactice din instituțiile de învățământ, respectul față de istoria și cultura națională, în vederea cunoașterii și protejării monumentelor de patrimoniu cultural.

În pofida problemelor cu care se confruntă autoritățile publice, respondenții se arată dispuși să contribuie la protejarea și valorificarea monumentelor patrimoniale din localitățile sale. Cercetarea problematicii vizate denotă că salvagardarea și valorificarea patrimoniului cultural național trebuie să constituie o normă, o datorie pentru toți cetățenii comunității, membri ai căreia sunt parte.

Republica Moldova este un spațiu unic în care patrimoniul cultural material și imaterial își perpetuează frumusețea și valoarea originală. Autoritățile publice au datoria de a conștientiza importanța valorii patrimoniului cultural național existent, ca potențial ce trebuie protejat și valorificat la nivel național și internațional, în beneficiul generațiilor actuale și viitoare. Încadrarea patrimoniului național în sistemul valorilor culturale universale va permite localităților moldovenești să devină centre atractive de moștenire culturală care să adăpostească o bogată cultură tradițională, o arhitectură diversă și un mod de viață bazat pe valori tradiționale încorporate în patrimoniul cultural național al țării.

BIBLIOGRAFIE

1. Iorgulescu F., Alexandru E., Crețan G.C., Kagitci M., Iacob M. Abordări privind evaluarea și valorificarea patrimoniului cultural. În: *Economie teoretică și aplicată*, Vol. XVIII (2011), nr. 12(565), p. 13-31.
2. ICCROM Working Group „Heritage and Society”, *Definition of Cultural Heritage (References to Documents in History*, selectate de J. Jokilehto), 15 ianuarie 2005, p. 9-47. [on-line] http://cif.icomos.org/pdf_docs/Documents%20on%20line/Heritage%20definitions.pdf (vizitat la 16.01.21).
3. Micul dicționar academic, ediția a II-a (MDA2). Academia Română, Institutul de Lingvistică (conducătorul lucrării acad. Ion Coteanu). București: Univers Enciclopedic, 2010. [on-line] <https://dexonline.ro/sursa/mda2> (vizitat la 16.01.21).
4. Ploșniță Elena. Patrimoniu și patrimonologie în sistemul educațional al Republicii Moldova: actualitate și necesitate. În: *Noi tendințe în protecția și promovarea patrimoniului cultural național și european*, Materialele Conferinței științifice, 27–28 septembrie 2013. Chișinău: Pontos, 2013, p. 8-15.
5. Opreș I. *Transmuzeographia*. București: Oscar Print, 2000, 613 p.

Arta cămășii cu altiță – candidat pentru Lista reprezentativă a patrimoniului UNESCO.
Liuba Eremia în cămașă cusută după o imagine fotografică de la începutul sec. XX (stânga).
Olesea Enachi, moderator al Șezătorii Basarabia (dreapta), Chișinău.